Qabul qilindi: 17-noyabr 2026-yil • Ma’qullandi: 19-noyabr 2026-yil • Nashr qilindi: 21-noyabr 2026-yil

NAZAR ESHONQULNING “MAYMUN YETAKLAGAN ODAM” ASARINING TIL XUSUSIYATLARI

Yusupova Farangiz

Buxoro davlat pedagogika instituti talabasi

Axmedova D.B.

Ilmiy rahbar, BuxDPI professori, filologiya fanlari doktori (DSc)

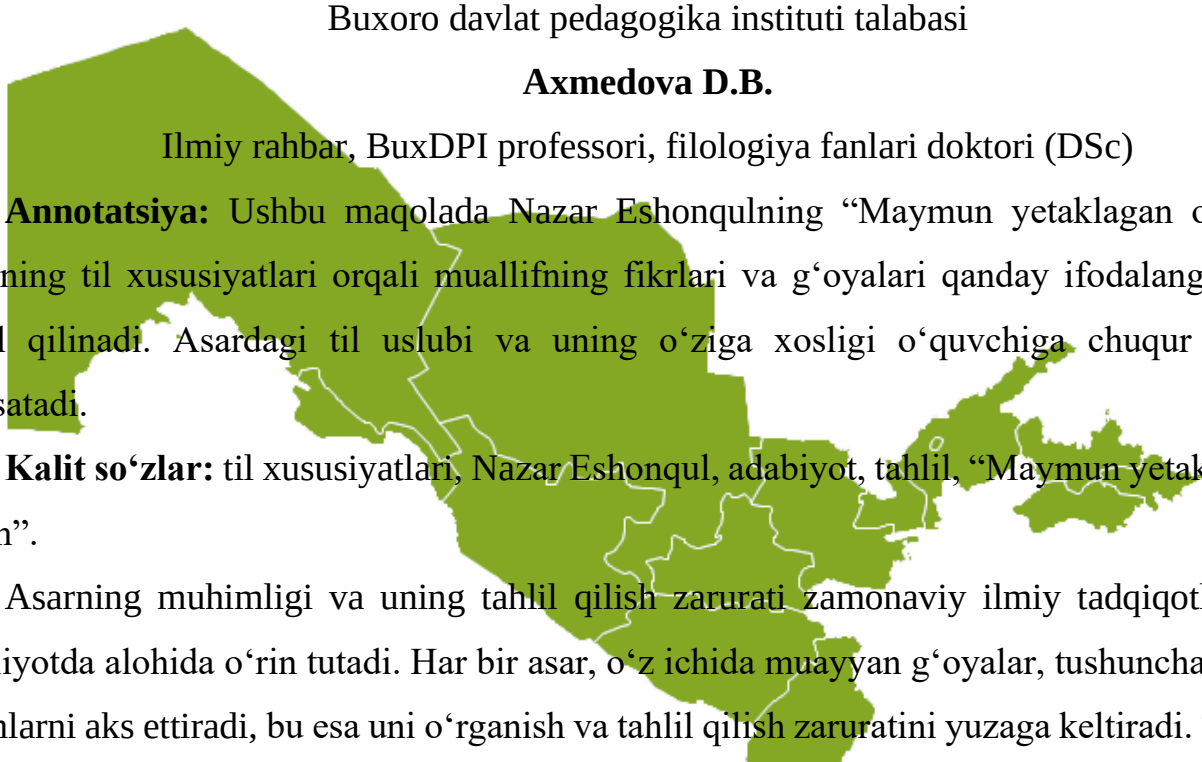

Annotatsiya: Ushbu maqolada Nazar Eshonqulning “Maymun yetaklagan odam” asarining til xususiyatlari orqali muallifning fikrlari va g‘oyalari qanday ifodalanganligi tahlil qilinadi. Asardagi til uslubi va uning o‘ziga xosligi o‘quvchiga chuqur ta’sir ko‘rsatadi.

Kalit so‘zlar: til xususiyatlari, Nazar Eshonqul, adabiyot, tahlil, “Maymun yetaklagan odam”.

Asarning muhimligi va uning tahlil qilish zarurati zamonaviy ilmiy tadqiqotlar va amaliyotda alohida o‘rin tutadi. Har bir asar, o‘z ichida muayyan g‘oyalar, tushunchalar va bilimlarni aks ettiradi, bu esa uni o‘rganish va tahlil qilish zaruratini yuzaga keltiradi. Tahlil qilish jarayoni asarning mazmunini chuqur anglash, uning kontekstini, tarixiy va madaniy ahamiyatini o‘rganishga yordam beradi. Shuningdek, asar orqali muallifning fikrlash tarzi, uslubi va maqsadlarini ham aniqlash mumkin. Bunday tahlil, nafaqat asarning o‘ziga, balki uning ta’siri va o‘zaro aloqalarini ham yoritadi. Shu sababli, asarni tahlil qilish ilmiy va madaniy rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega bo‘lib, yangi bilimlar va tushunchalar yaratishga imkon beradi.

Nazar Eshonqulning nasriy asarlari o‘ziga xos va zamonaviy adabiyotda muhim o‘rin egallaydi. Ularning mavzusi inson hayoti, ijtimoiy muammolar va shaxsiy tajribalar atrofida aylanadi. Asarlarida muallif o‘zining ichki dunyosini, hissiyotlarini va hayotiy qarashlarini ochib beradi. Shuningdek, Nazar Eshonqul o‘z asarlarida milliy va umumbashariy

qadriyatlarni birlashtirgan holda, o‘quvchilarni chuqur fikr yuritishga undaydi. Asarlarining asosiy g‘oyalari insoniy munosabatlar, adolat va haqiqatni izlash kabi mavzularni o‘z ichiga oladi. Bu jihatlar uning asarlarini nafaqat badiiy, balki falsafiy jihatdan ham qiziqarli qiladi. Nazar Eshonqulning asarlari adabiyotda o‘ziga xos iz qoldirib, o‘quvchilarni yangi g‘oyalar va his-tuyg‘ular bilan boyitadi.

Til uslubi va sintaksis asarning mohiyatini ochishda muhim rol o‘ynaydi. Nazar Eshonqul asarlarida ishlatiladigan til uslubi, ko‘pincha, o‘ziga xos metaforalar va tasviriy ifodalar bilan boyitilgan bo‘lib, bu esa o‘quvchilarni chuqur fikrlashga undaydi. Sintaktik tuzilmalarda esa oddiy va murakkab jumlalar o‘rtasidagi muvozanat asarlarning ritmini belgilaydi, shu bilan birga, ma’lum bir hissiy holatni ifodalashda yordam beradi. Nazar Eshonqulning sintaktik uslubi, ko‘pincha, takroriy tuzilmalar va parallelizmni o‘z ichiga oladi, bu esa asarning estetik jihatlarini kuchaytiradi. Natijada, uning asarlaridagi til va sintaksis, nafaqat badiiy ifodaning, balki ma’naviy jihatning ham chuqurligini ta’minlaydi.

Leksik xususiyatlar asarning mazmuni va uni ifodalash uslubida muhim o‘rin tutadi. Muallif tomonidan tanlangan leksik birliklar asar voqealari va qahramonlarning ichki dunyosini ochib berishga xizmat qiladi. Har bir so‘zning o‘ziga xos ma’nosi va konteksti o‘quvchiga qahramonlarning his-tuyg‘ularini, muammolarini va hayotiy vaziyatlarini chuqurroq tushunishga yordam beradi. Masalan, muayyan leksik birliklar orqali muallif ijtimoiy masalalarni, tarixiy kontekstni yoki shaxsiy tajribalarini taqdim etadi. Bunday leksik tanlov o‘quvchi uchun asarning qiyofasini va uning ma’naviy qatlamlarini anglashni osonlashtiradi, shuningdek, badiiy obrazlarni yanada yorqinroq va hayajonliroq qiladi. Shunday qilib, leksik birliklar asar mazmunining chuqurligini va dastlabki tasvirini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Muallif tomonidan foydalaniladigan tasviriy vositalar va figuralar asarning estetik va ma’naviy qatlamlarini ochib berishda muhim ahamiyatga ega. Tasvirlar, metaforalar, simvolik elementlar va boshqa badiiy ifodalar asar kontekstida muallifning g‘oyalarini yanada chuqurroq anglash imkonini beradi. Ular o‘quvchini asar ichidagi muhim voqealar va xarakterlar bilan bog‘lanishga undaydi, shuningdek, hissiy tajribalarni kuchaytiradi. Har

bir figura o‘ziga xos ma’noga ega bo‘lib, asarning umumiy mazmunini boyitadi. Shunday qilib, muallif qo‘llagan tasviriy vositalar va figuralar asarning badiiy kuchini oshirib, o‘quvchida muayyan hissiyotlar, tasavvurlar va fikrlar uyg‘otadi, bu esa asarning yanada chuqurroq qabul qilinishini ta’minlaydi.

Til va madaniyat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar asarlarning mazmuni va shaklini belgilovchi muhim omillardir. Har bir til o‘ziga xos madaniy kontekstni aks ettiradi va bu kontekst asarning mazmuniga chuqur ta’sir ko‘rsatadi. Mualliflar o‘z asarlarida til orqali madaniy kodlarni kiritadilar, bu esa o‘quvchiga aniq xabar yetkazish imkoniyatini beradi. Tilning nozik xususiyatlari, jumladan, leksik va sintaktik elementlar madaniy an’analar, qadriyatlar va urf-odatlarni aks ettiradi. Shunday qilib, o‘quvchi asarni o‘qiyotganda, uning ichki dunyosini, madaniy kontekstini va muallifning niyatlarini anglab yetishi mumkin. Bu jarayon o‘zaro aloqalarni rivojlantirib, til va madaniyat o‘rtasidagi bog‘lanishni kuchaytiradi.

Nazar Eshonqulning “Maymun yetaklagan odam” asari o‘ziga xosligi bilan ajralib turadi. U, avvalo, o‘zining til va uslubiy jihatlari bilan boshqa adabiy asarlardan farq qiladi. Nazar Eshonqul ijodida an’anaviy o‘zbek adabiyotining elementlari zamonaviy tasvirlar bilan uyg‘unlashgan holda taqdim etiladi, bu esa o‘quvchida yangicha tasavvur hosil qiladi. Asar ichida ko‘plab ijtimoiy va psixologik masalalar o‘rganilib, inson tabiatining murakkabligi, o‘zaro munosabatlar va hayotiy tajribalar aks ettiriladi. Nazar Eshonqul, shuningdek, o‘z asarlarida o‘ziga xos metaforalar va simvollarni qo‘llab, o‘z fikrlarini chuqurroq ifodalashga intiladi. Bu xususiyatlar yozuvchi asarlarining nafaqat o‘zbek adabiyotida, balki jahon adabiyotida ham alohida o‘rin egallashiga yordam beradi. Nazar Eshonqulning “Maymun yetaklagan odam” asari boshqa adabiy asarlardan o‘zining chuqur psixologik tahlili, soddaligi va tasviriyligi bilan ajralib turadi. U inson ruhiyatini o‘rganish orqali o‘ziga xos muammolarni yoritadi va shu orqali o‘quvchida kuchli hissiyotlar uyg‘otadi. Bu asar o‘zining original uslubi bilan adabiyotda yangilik yaratdi.

Tahlil natijalari shuni ko‘rsatadiki, asarning til xususiyatlari nafaqat muallifning ijodiy uslubini belgilaydi, balki o‘quvchiga berilayotgan hissiyot va tasvirlarni yanada chuqurroq

anglash imkonini yaratadi. Asardagi tilning boyligi va rang-barangligi, shuningdek, sintaktik va leksik jihatlari o‘quvchida qiziqish uyg‘otadi va ularni fikrlashga undaydi. Muallifning til uslubi orqali ifodalangan fikrlar va hissiyotlar asarning umumiy mazmunini yanada boyitadi, o‘quvchining tasavvurini kengaytiradi. Shunday qilib, asarning til xususiyatlari uning estetik qiymatini oshirish bilan birga, inson ruhiyatining murakkabligini o‘rganishda muhim ahamiyatga ega. Bu jihatlar “Maymun yetaklagan odam” asarining adabiyotda alohida o‘rin tutishiga yordam beradi va uning o‘ziga xosligini ta’minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Eshonqul N. Maymun yetaklagan odam. – Toshkent: O‘zbekiston nashriyoti, 2020.

2. Karimova D. O‘zbek adabiyotida til xususiyatlari. – Toshkent: Adabiyot va san’at, 2019.

3. Murodov A. Til va madaniyat: nazariy jihatlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.

4. Rahimov S. Adabiyot va til: o‘zaro bog‘liqlik. – Toshkent: O‘zbekiston davlat nashri, 2018.

5. Shodmonov B. Nazar Eshonqul asarlari uslubi. – Toshkent: O‘zbekiston adabiyoti va san’ati, 2022.

6. Tursunov J. O‘zbek tilidagi figurativ ifodalar. – Toshkent: Madaniyat va ma’rifat, 2022.